

Доля української національної символіки : історія, проблеми.

“... древня емблема чи колір мають завжди незмінно бути збережені в державних відзнаках в недоторканому вигляді, подібно тому, як у роду зберігаються давні традиції і герб. Нововведення (непродумані, звичайно – В. С.) в галузі гербових та інших ознак державно-національного характеру позбавляють емблему і колір історичної популярності і надають їм офіційний характер штемпеля, якими вони ніколи не повинні бути...”

Володимир Белінський.

Важливою ознакою сучасної держави є наявність у неї своєї державної символіки: державного прапора, державного герба та державного гімну. Сьогодні, в час відродження національної самосвідомості, гостро постає проблема української символіки. Уважно вивчивши історичні джерела, які збереглися, ми неодмінно знайдемо багато цікавого про традиції використання нашим народом гербів, прапорів, гімнів протягом тисячоліть. Україна, як і інші народи та держави, використовувала різні знаки (символи) ще з найдавніших часів. Перша писемна згадка про давньоруські знаки в літописах відноситься до X століття. В найдавнішому літописі повідомляється, що послі київського князя Ігоря при укладенні договору з греками мали свої окремі печатки (з відповідними символами), що служило підставою посольських повноважень. Найдавнішим зі знаків, котрі дійшли до наших днів і широко використовуються й сьогодні, є тризуб. Виникає питання, яка ж вона, традиційна символіка нашої батьківщини?

1. Бугрим А. Лев як символ в українській культурі / Аліна Бугрим // Українське народознавство : стан і перспективи розвитку на зламі віків : матеріали міжн. наук.-практ. читань, присвячених пам'яті укр. фольклориста Михайла Пазяка / [упоряд.: О. Петровський, Н. Юсова ; редкол.: Олександр Костюк, Ганна Скрипник, Олександр Петровський та ін.] ; Міжнародна асоціація українців ; НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського , Ін-т історії , Ін-т журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка , Укр. нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2000. – С. 351–352.
2. Верниволя В. Наш національний герб і наш національний колір / Василь Верниволя // “Розвага” : ілюстрований календар на 1916.–17. р.р. – Фрайштадт : заходом “Видавничого тов-ва ім. Івана Франка”, 1916. – С. 50–53. – (Видання укр. таборової організації в Фрайштадті). – Памятна книжка полонених українців.
3. Відродження українських національних символів у Галичині в 1848 р. // Галицька брама. – 1998. – Чис. 10 (46). – С.: 9, 12, 15.
4. Вовканич С. Семіотика тризуба / Степан Вовканич // Дзвін. – 2005. – Чис. 12 (734). – С. 117–123.
5. Грабовецький В. Герби і печатки міст і сіл Прикарпаття XVII–XVIII ст. – зразки геральдичного і сфрагістичного мистецтва / Володимир Грабовецький // Ілюстрована історія Прикарпаття : друга половина XVII–XVIII ст. / Володимир Грабовецький ; Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника, Каф. історії України. – 2-ге допов. вид. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2003. – Т. 2. – С. 301–309.
6. Гречило А. Генеза львівського міського герба / Андрій Гречило // Галицька брама. – 1996. – Чис. 12. – С. 14.

7. Гречило А. До питання про герб міста Стрия / Андрій Гречило // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні / [редкол.: Ярослав Грицак, Ярослав Дашкевич, Олег Купчинський та ін.] ; НТШ в Україні, Іст.-філос. секція ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Львів. від-ня ; ЛНУ ім. Івана Франка, Ін-т іст. дослідж. – Львів, 1999. – Вип. 2 (1995–1997). – С. 99–103.
8. Гречило А. Джерела з української геральдики в польських архівах / Андрій Гречило // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні / [редкол.: Ярослав Грицак, Ярослав Дашкевич, Олег Купчинський та ін.] ; НТШ в Україні, Іст.-філос. секція ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Львів. від-ня ; ЛНУ ім. Івана Франка, Ін-т іст. дослідж. – Львів, 1999. – Вип. 2 (1995–1997). – С. 90–92.
9. Гречило А. Документ про складання ескізів гербів міст Української РСР у повоєнний час / Андрій Гречило // Україна в минулому / [редкол.: Ярослав Дашкевич, Мирон Капраль, Ярослав Федорук ; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Львів. від-ня]. – Київ ; Львів, 1996. – Вип. 9. – С. 214–217.
10. Гречило А. Історичні герби Галицької землі та міста Галича / Андрій Гречило // Галицька брама. – 1998. – Чис. 9 (45). – С. 3.
11. Гречило А. Символи королівства Галичини і Лодомерії (1772–1918) / Андрій Гречило // До джерел : зб. наук. праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя / [редкол.: Ігор Гирич, Ярослав Грицак, Микола Крикун та ін. ; Наукове т-во ім. Шевченка ; ЛНУ ім. І. Франка ; Національний ун-т “Києво-Могилянська академія” ; УВУ у Мюнхені ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України]. – Київ ; Львів, 2004. – Т. 1. – С. 538–553. – Бібліогр. та комент. авт. в підрядк. прим.
12. Гречило А. Сфрагістична збірка Антона Шнайдера як джерело для вивчення міської геральдики Галичини / Андрій Гречило // Рукописна україніка у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України та проблеми створення інформаційного банку даних : матеріали міжн. наук.-практ. конф. 20–21 верес. 1996 р. / [упорядкув., заг. ред. текстів, доп. покажч. М. М. Трегуб ; редкол.: О. О. Дзьобан (відп. ред.), М. М. Трегуб, Т. М. Гуцаленко та ін.] ; НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника. – Львів, 1999. – С. 168–169.
13. Гречило А. Територіальні символи Галицько-Волинської держави другої половини XIII–початку XIV століть / Андрій Гречило // Записки Наукового товариства імені Шевченка / [ред. Олег Купчинський] ; Наукове товариство імені Шевченка. – Львів, 2000. – Т. ССXL : Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – С. 255–263.
14. Гречило А. Українське міське прапорництво : традиції, відродження, перспективи / Андрій Гречило // Четверта наукова геральдична конференція : зб. тез, повідомл. та доп., Львів, 10–12 листоп. 1994 р. / [ред. та уклад. Андрій Гречило] ; Укр. геральдичне т-во ; Львів. від-ня ін-ту укр. археографії НАН України ; Ін-т іст. дослідж. Львів. ун-ту ; Центр. держ. іст. архів України, м. Львів. – Львів, 1994. – С. 28–30.

15. Дзіковський В. Герб України / Василь Дзіковський // Світ. – 1917. – 30 жовт. (чис. 8). – С. 129–138.
16. Єремєєв І. Проект великого герба України / Єремєєв Ігор // Четверта наукова геральдична конференція : зб. тез, повідомл. та доп., Львів, 10–12 листоп. 1994 р. / [ред. та уклад. Андрій Гречило] ; Укр. геральдичне т-во ; Львів. від-ня ін-ту укр. археографії НАН України ; Ін-т іст. дослідж. Львів. ун-ту ; Центр. держ. іст. архів України, м. Львів. – Львів, 1994. – С. 34–35.
17. [Заклинський Б.]. Національні гимни / Б. З. // Шляхи. – 1918. – С. 131–133.
С. 132 : Про зміст українського гімну.
18. Іванець І. Пресова квартира У. С. С. : (з приводу двадцятьліття її основання) / Іван Іванець // Історичний календар-альманах “Червоної Калини” на 1935 рік. – Львів : накладом Вид-ва “Червона Калина”, 1934. – С. 5–11.
С. 8, 9 : Про український герб.
19. Іллінський В. Герб Поділля / Іллінський В. М. // Культура Поділля: історія і сучасність : матеріали другої наук.-практ. конф., присвяченої 500-річчю м. Хмельницького, 27–29 серп. 1992 р. / [редкол.: Слободянюк П. Я. (голова), Філінюк А. Г., Блажкевич Ю. І. та ін.] ; Управління культури Хмельн. облдержадміністрації ; Хмельн. міськрада нар. депутатів ; Обл. держ. універс. наук. б-ка ; Обл. ін-т удосконалення вчителів. – Хмельницький, [1993]. – С. 121–124.
20. К. Щ. Наш прапор / К. Щ. // Ілюстрований народній календар т-ва “Просвіта” на звичайний рік 1922. – У Львові : коштом Т-ва “Просвіта” : з друк. Ставропігійського ін-та, 1921. – С. 31–32.
21. Крипякевич І. Прапор Хмельницького / Іван Крипякевич // Неділя. – 1911. – 4 лют. (чис. 6). – С. 3.
Про суперечки навколо червоного кольору прапора Б. Хмельницького.
22. Лазарович М. Національні риси в атрибутиці Українських Січових Стрільців / Микола Лазарович, Наталія Лазарович // Четверта наукова геральдична конференція : зб. тез, повідомл. та доп., Львів, 10–12 листоп. 1994 р. / [ред. та уклад. Андрій Гречило] ; Укр. геральдичне т-во ; Львів. від-ня ін-ту укр. археографії НАН України ; Ін-т іст. дослідж. Львів. ун-ту ; Центр. держ. іст. архів України, м. Львів. – Львів, 1994. – С. 48–50.
23. Однороженко О. Проект державних символів України / Олег Однороженко // Четверта наукова геральдична конференція : зб. тез, повідомл. та доп., Львів, 10–12 листоп. 1994 р. / [ред. та уклад. Андрій Гречило] ; Укр. геральдичне т-во ; Львів. від-ня ін-ту укр. археографії НАН України ; Ін-т іст. дослідж. Львів. ун-ту ; Центр. держ. іст. архів України, м. Львів. – Львів, 1994. – С. 57–59.
24. Приняття київського тризуба за герб відновленої Української держави та його геральдичне пояснення // Пастернак О. Пояснення тризуба : герба Великого Київського князя Володимира Святого / О. Пастернак ; переднє слово написав С. Шелухин. – Ужгород : накладом “Учительської громади”, 1934. – Розд. 4, ч. 2. – С. 30.

25. С. П. Правила, які треба тямити / С. П. // Альманах “Сурми” / укл. О. Штуль. – Прага, 1940. – С. 145–148. – (Секція мистців, письменників та журналістів УНО в Празі).
Про державні українські національні знаки (символи): герб, прапор та гімн.
26. Сварник І. Герб міста Тереховлі / Іван Сварник // Галицька брама. – 1996. – Чис. 10. – С. 8.
Зазначено, що для міст Галичини сфрагістичні пам’ятки (печатки) загалом є єдиним джерелом для дослідження їх символіки.
27. Сварник І. Герб Перемишля / Іван Сварник // Перемишль і перемиська земля протягом віків : зб. наук. праць і матеріалів Міжн. наук. конф., організованої НТШ ім. Т. Шевченка в Польщі, Перемишль, 24–25 черв. 1944 р. / під ред. Степана Заброварного ; [упоряд. Микола Литвин ; вид. рада : Степан Заброварний (голова), Степан Козак, Михайло Козак та ін.]. – Перемишль ; Львів, 1996. – С. 53–60.
28. Січинський В. Український національний знак і прапор / В. Січинський // Історичний календар-альманах “Червоної Калини” на 1938 рік. – Львів : накладом Видавн. кооперативи “Червона Калина”, 1937. – С. 9–14.
29. Скотинський Т. Герб України / Тадей Скотинський // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1928 рік. – Львів ; Київ : накладом Вид-ва “Червона Калина”, 1927. – С. 49–53.
Зазначено, що тризуб для українців є символом і виразником ідеї державності і соборності, а саме цього не вистачає іншим гербам (левові, козакові, архангелові).
30. Скотинський Т. Український прапор о національно-державних красках / Тадей Скотинський // Народній ілюстрований календар Т-ва “Просвіта” на звичайний рік 1923 / під ред. Степана Шаха. – У Львові : коштом Т-ва “Просвіта” : 3 друк. Видавн. спілки “Діло”, 1922. – С. 91–92.
Про взаємопов’язаність прапорів та гербів та про колір українського прапора.
31. Стецюк П. Державні символи суверенної України : політико-правові аспекти / Петро Стецюк // Науковий збірник Українського Вільного Університету / [ред. Григорій Васкович]. – Мюнхен, 1992. – С. 89–94. – (Наукові Збірники; т. 15). – Ювілейне видання з приводу 70-ліття УВУ.
32. Томашівський С. Український національний герб / С. Томашівський // Неділя. – 1912. – 29 верес. (чис. 35). – С. 1–2.
33. Томашівський С. Ще в справі українського національного кольору / Степан Томашівський // Неділя. – 1911. – 3 верес. (чис. 34). – С. 1–2.
Про колір та функції українського прапора, відповідність певним критеріям (практичність, історичність та звичаєвість).
34. Український герб тризуб // Пастернак О. Пояснення тризуба : герба Великого Київського князя Володимира Святого / О. Пастернак ; передне слово написав С. Шелухин. – Ужгород : накладом “Учительської громади”, 1934. – Розд. 5, ч. 2. – С. 30.

35. Українські державно-національні відзнаки // Альманах “Сурми” / укл. О. Штуль. – Прага, 1940. – С. 136–144. – (Секція мистців, письменників та журналістів УНО в Празі) – Підп.: (На підставі М. Б. скоротив С.).
Про державні знаки-символи (державні емблеми): державний герб, прапор, печатку і гімн.
36. Федунків З. Герби Станиславова та Івано-Франківська / Зеновій Федунків // Галицька брама. – 2009. – Чис. 1–3 (169–171). – С. 3–6.
37. Цегельський Л. До питання українського державного гербу / Льонгин Цегельський // Українське слово. – 1918. – 17 січ. (чис. 11). – С. 1 ; 18 січ. (чис. 12). – С. 1 ; 22 січ. (чис. 14). – С. 1 ; 23 січ. (чис. 15). – С. 1 ; 24 січ. (чис. 16). – С. 1.
38. Шах С. Герб і печатка міста Львова / Степан Шах // Львів – місто моєї молодості : (спомин присвячений Тіням забутих Львов’ян) / Степан Шах. – Мюнхен : Християнський Голос, 1955. – Ч. 1. – С. 51–56. – Відб. з тижневика “Християнський Голос”.
39. Шах С. Де і як народився гімн “Ще не вмерла Україна” / Степан Шах // Альманах Українського Народного Союзу на рік 1970. – Нью Йорк : Свобода, [1969]. – С. 65–72.
40. Шах С. Національні гімни а Львів / Степан Шах // Львів – місто моєї молодості : (спомин присвячений Тіням забутих Львов’ян) / Степан Шах. – Мюнхен : Християнський Голос, 1955. – Ч. 1. – С. 56–62. – Відб. з тижневика “Християнський Голос”.
41. Широцький К. Український національний кольор / К. Широцький // Неділя. – 1911. – 27 серп. (чис. 33). – С. 4–5.
Зазначено традиційність синього і жовтого кольору є для українців.
42. Шрамченко Р. День свята Української Державної Фльоти / Р. Шрамченко // Літопис Червоної Калини. – 1933. – Чис. 6. – С. 13–15.
Зазначено, що згідно “Наказу по Морському Відомству від 3 січня 1919 р., м. Київ, ч. 10/1. (По Морському Генеральному Штабу)” прапором Военного Флоту Української Народної Республіки слід вважати прапор, затверджений 18 липня 1918 року”.
43. Шрамченко С. Закон про державну українську флоту та його виконавці / С. Шрамченко // За державність : матеріали до історії війська українського / [відвічальний ред. Михайло Садовський]. – Каліш : Українське воєнно-історичне т-во, 1930. – С. 124–136.
Про закон від 17 вересня 1918 р., який встановив прапори посла та посланника Української держави.
44. Шрамченко С. Нарис подій в Українській Чорноморській флоті в рр. 1918–1920 / Святослав Шрамченко // Табор / відп. ред. В. Куш. – Варшава, 1929. – Чис. 12. – С. 69–75.
Згадка про підняття у 1918 році національного українського прапору на окремих кораблях Чорноморського флоту.

45. Шрамченко С. Піднесення Українського прапору в Чорноморській флотії / Святослав Шрамченко // За державність : матеріали до історії війська українського / [відвічальний ред. Михайло Садовський]. – Каліш : Українське воєнно-історичне т-во, 1930. – С. 120–124.

Про підняття 29 квітня 1918 року національного українського прапору на кораблях Чорноморського флоту.

46. Якимович Б. До питання про кольори козацьких прапорів / Богдан Якимович // Ямгорів. – 1990. – Чис. 2. – С. 21–24.

47. Ярова Г. Козацький прапор XVII століття / Галина Ярова // Пам'ятки України. – 1991. – Чис. 6. – С. 59.

Про козацький прапор сотні Білоцерківського полку XVII століття, який знайшли разом з церковними книгами та документами 1929 року, коли розбирали церкву.

Упоряд. К. Костишина